

Маънавият

Елкасида хуржуни бор, ёши етимишдан ошган, карашибағам - ташвиши чол бозорнинг гушт раастасига кириб келиб, пештахга олдида турган ногул йигитдан:
— Болам, тозаланган мол оёғини қарда содати? — деб сўради.
— Ха, ота, илигичча егингиз кеб қолдими? Булар холодечни илигичча дейишаркан, — деди йигит хоҳолаб кулагчча.

Бозорни КИМ бузаяпти? (бўлган воқеа)

Йўқ, бизга чойи нон ҳам бувалерди. Уғлил трактор билан зовурига агарнилб, оёғини синдириб қўйди. Дўхтиргар бутун апараста қилиб, менга мондинг обётидан сен айтган ўша илигиччани пишириб келишини буоришиди, — деди киноядан малоланиб чол.

Монлинг оёғи, мана, бисса болни! — деб пештахга тагидан оир жуфт оёғини олиб.

Чол хурсанд бўлдига туди-да, нархини сўради.

Ота, биттаси олти мингдан, ўн икки минг сўм берасиз, — деди йигит пинагини бузмай.

Мен бошда бу одам чонни ҳам мазах қилишада давом этгани, деб ўйладим. Содда чол эса юзлигингин максадидан бехабар, жиҳдий:

Хой, болам! Биз томонда ўн икки мингга бир бутун кўй беради. Ҳамма қимматчилик Тошкентда экан-да. Озрок инсоф билан айт, — деди.

— Ота! Ҳозир одамларда инсоф қолдидими! Майли, соколиниз оки курмати, сизга тўрт минг сўмдан бераман. Иккени саккиз минг сўм булади.

Чол олдётган нарсаси заҳардан ҳам қимматлигини билса-да, излаган нарсаси то-пила қолгандиган рози бўлди, шекили, пулни санай бошлиди. Кайта-кайта санаб адашиб кетди. Чолни тезкор алдаб, бирни ўнга сотиш пайдан бўлган қаллобининг тоқа-

ти-тоқ бўлиб:

— Ота, пул санашин ҳам билмас экансиз, қани, ментаңнинг чонидан кўнсанада, — деб чонлинг қўлидан пулни юлиб олиб сабаб ўйлаб: — бу пулнинг тўрт минг сўм экан, яна тўрт минг сўм берасиз, — деди.

Чол барча чўнтақларни, кавлаштириб, пул тоғолмасдан:

— Пулим етмас экан, майди..., — дейини билан сотувчи унинг айниқ қолишининг олдини олиб.

— Бўлти, ота, мен сизга бир яхшилик қўйди. Сиз бугун оёғини пишириб ўёлнингзаборни олиб беринг. Мен ҳар куни бозордан. Коллан пулни эртага худди шу ерга олиб келиб берасиз. Розимисиз? — деди у гўё чолга жуда катта литироф кўрсаттанди.

Сенларда инсоф қолмagan бўлса, мен энди нима ҳам қоллардим? Шу пайди оёқ қилириб қаҳқаҳа ҳам бораман?

Рози бўлмасдан иложиб йўқ, розимиз, — деб оёқ туғилган белбогни ола солиб, чол шошилчани одалмал ичига кириб кўздан гойбон бўлди.

Барбир, болаларим, инсоф сари барака! Мана, менинг бозорга чиқданимга кирк йил бўлди. Ҳўжайнинг аварияда ҳалол бўлға, бокунисиз қолдиди. Калла-поча тозалаб созиди, эти болани вояти етказдим. Ҳозир ҳам одамлар “Жамбул ҳола тозалаган калла бўлса оламан”, деб қилириб келнишади. Нечта калла-поча тоғзозлаб келсан ҳам қолдирмай олиб кетишади. Чин сиддикди мечнат қўйсан, бир куннис бир кун мөхнатиган аблатга рўбига чиқар экан. Сенлар узларинг мечнат қўймаганларингга яраша, ҳаридорнинг кўзини боргаб, бошини айлантириб бирни ўнга пулсанлар. Бундай қўйиб топганини кутбаракаси бўлармади? Ҳаром бўлган топилган пул охирнинг кибида албатта ўнгланимайдиган бир фарзакатга олиб боради, у ҳеч қаҷон буюрмайди, ҳаромга кетади. Ароққўрликка ҳару кўзасандар. Бу йўл билан миллий тоғзозлаб ҳам ҳеч қачон роҳат-фароратда ўши олмайсан. Ҳаром сенча тинчлик бермайди, у албатта, фойданин ярми бизники. Қарабисиз, айтганим айтган, деганим деган, бозорнинг қироли бўлб юрибман. Қани, бирон мента қарши гинг, деб қўрсан-чи? Шу заҳоти куритаман. Бозорнинг ҳақиқий эгаси мен бўламан. Мен доҳадан одам бу ерда савдо қилиди.

— Бозорда эркян савдола тўсик бўлб, қимматчиликни аввали чиқаретгандай сенлар экан-да! Сен — бозор балоқларини ҳам нұхталайлигиган мард топилиб қолар. Сенлар бошга тушган балосандар. Ҳалқ сенлардан канчалик эртарок кутилса, бозорда шунчак тез арzonчилик бўлб, одамлар эмзин-эркян савдо қилиди. Сен яшшамалурларни тезор өркотсан, омни, олоҳу акбар! — деб Жамбул ҳола юзига фотоҳада.

— Вой, бобоғи тушмарату!

Бир кунда шу чолга ухшаган сода, гўлдарнинг бир нечаси қармопсизлик илнитриб тураман. Кечга бир чет эллик хонимга бир жуфт оёғини борсан. Ана Сарвар Коидиров, маҳалламиздан чиққан, Нигматинги синфонии, худо ёрлақатан йигит, илм

шу нархни айтган эдим, бечора уни чин деб қабул қилиди.

— Ўзинг ҳам ўлтуғек номибоғсан, Нигматилло, — деб гапга арапаша қаллафуруш Жамбул ҳола, — бечора чолга оёғини иккни минг сўмдан берганинга ҳам ўн марта қимматига сотган бўлардинг. Арзимага нарсанни ҳозир йигитни барабар қимматига пуллайсан. Сенинг олдинда чеч қандай қаллоб ҳам ип эшомлай қолди, ахир бориб бир кун у дунёни — Ҳуда олдида бу килғиликларинг учун жавоб берасан!

— Эй, Жамбул ҳола! Ниг-

мадидан кетиб, янги машина ўйлаб чиқарди. Ҳуда унга давлат ҳам шукрат ҳам берди. Бодалари ҳам ўқимишили. Бир ўғли Америкада ўқиши билди. Шундайларга ҳавасим келади. Нигматиллонинг ёлиз ўғли эса ношуд-саводсиз. Фақат отасининг топган пулини совуриши билди, бу бола отасидан кейин қандай тириклик қиларкин? — деди кўпдан бери айтолмай, юрагида тугиб юрган гапларини тўкиб соглан Жамбул ҳола.

Нигматилло камларининг

ҳақиқати гапларидан даҳ оқарбди, дам кўкайриб, зўрга чида бурагида, айниска, холанинг оҳигри гапи унинг юрагига пичкоидек санчилди, ўзини “бозор қироли” хисоблагар юртасида шу саводсиз камларидан билди. Нима булса ҳам ўстун “лигина кўрсатиш мақсадида лоғи уракетти:

— Гап билан деб қўйиб жойверманг, камларидан!

Оёқфурушу қаллафурушларни ҳеч ким кўзи тушмайдиган бурнакса тиқдан ким? Акант қаррагай бўлди. Одамлар эса бу ерга ўрганган. Оёгу калла-поча, қазио ҳасининг барча масалаларни кечикурин бозор туғши билан ярим баҳсига тушириб пештахга тагига олиб кўйман-да, бу кунига ҳоҳлаган нархда пуллайман.

Бу ишлар мен учун бекорчиликда эрмак бўлган майди-чўйда ишлар. Аслида мен бозорда бошقا — ўйриш ишлар билан шугулданаман. Мисол учун, у куни Қашқадарёдан кўпроқ тўшит келиб, нархни тушириб юборди.

Шартни ортича гўштларни йигитларимга олиб бердим, улар гўштларни мухоналарга босиб қўшиши. Эртаси куни — шанба-якшана канча гўшт бўлса кетади. Шундай кўпроқ тўшит келиб, ҳам ўзимиз белгилаган олдинги иккни минг торт юз сўмларни тикладик, ҳам йигитларимга ҳар бир кило ўнгланимайдиган олиб қўйиб бердим, улар гўштларни мухоналарга босиб қўшиши. Эртаси куни — шанба-якшана канча гўшт бўлса кетади. Шундай кўпроқ тўшит келиб, ҳам ўзимиз белгилаган олдинги иккни минг торт юз сўмларни тикладик, ҳам йигитларимга ҳар бир кило ўнгланимайдиган олиб қўйиб бердим, улар гўштларни мухоналарга босиб қўшиши. Эртаси куни — шанба-якшана канча гўшт бўлса кетади. Шундай кўпроқ тўшит келиб, ҳам ўзимиз белгилаган олдинги иккни минг торт юз сўмларни тикладик, ҳам йигитларимга ҳар бир кило ўнгланимайдиган олиб қўйиб бердим, улар гўштларни мухоналарга босиб қўшиши. Эртаси куни — шанба-якшана канча гўшт бўлса кетади. Шундай кўпроқ тўшит келиб, ҳам ўзимиз белгилаган олдинги иккни минг торт юз сўмларни тикладик, ҳам йигитларимга ҳар бир кило ўнгланимайдиган олиб қўйиб бердим, улар гўштларни мухоналарга босиб қўшиши. Эртаси куни — шанба-якшана канча гўшт бўлса кетади. Шундай кўпроқ тўшит келиб, ҳам ўзимиз белгилаган олдинги иккни минг торт юз сўмларни тикладик, ҳам йигитларимга ҳар бир кило ўнгланимайдиган олиб қўйиб бердим, улар гўштларни мухоналарга босиб қўшиши. Эртаси куни — шанба-якшана канча гўшт бўлса кетади. Шундай кўпроқ тўшит келиб, ҳам ўзимиз белгилаган олдинги иккни минг торт юз сўмларни тикладик, ҳам йигитларимга ҳар бир кило ўнгланимайдиган олиб қўйиб бердим, улар гўштларни мухоналарга босиб қўшиши. Эртаси куни — шанба-якшана канча гўшт бўлса кетади. Шундай кўпроқ тўшит келиб, ҳам ўзимиз белгилаган олдинги иккни минг торт юз сўмларни тикладик, ҳам йигитларимга ҳар бир кило ўнгланимайдиган олиб қўйиб бердим, улар гўштларни мухоналарга босиб қўшиши. Эртаси куни — шанба-якшана канча гўшт бўлса кетади. Шундай кўпроқ тўшит келиб, ҳам ўзимиз белгилаган олдинги иккни минг торт юз сўмларни тикладик, ҳам йигитларимга ҳар бир кило ўнгланимайдиган олиб қўйиб бердим, улар гўштларни мухоналарга босиб қўшиши. Эртаси куни — шанба-якшана канча гўшт бўлса кетади. Шундай кўпроқ тўшит келиб, ҳам ўзимиз белгилаган олдинги иккни минг торт юз сўмларни тикладик, ҳам йигитларимга ҳар бир кило ўнгланимайдиган олиб қўйиб бердим, улар гўштларни мухоналарга босиб қўшиши. Эртаси куни — шанба-якшана канча гўшт бўлса кетади. Шундай кўпроқ тўшит келиб, ҳам ўзимиз белгилаган олдинги иккни минг торт юз сўмларни тикладик, ҳам йигитларимга ҳар бир кило ўнгланимайдиган олиб қўйиб бердим, улар гўштларни мухоналарга босиб қўшиши. Эртаси куни — шанба-якшана канча гўшт бўлса кетади. Шундай кўпроқ тўшит келиб, ҳам ўзимиз белгилаган олдинги иккни минг торт юз сўмларни тикладик, ҳам йигитларимга ҳар бир кило ўнгланимайдиган олиб қўйиб бердим, улар гўштларни мухоналарга босиб қўшиши. Эртаси куни — шанба-якшана канча гўшт бўлса кетади. Шундай кўпроқ тўшит келиб, ҳам ўзимиз белгилаган олдинги иккни минг торт юз сўмларни тикладик, ҳам йигитларимга ҳар бир кило ўнгланимайдиган олиб қўйиб бердим, улар гўштларни мухоналарга босиб қўшиши. Эртаси куни — шанба-якшана канча гўшт бўлса кетади. Шундай кўпроқ тўшит келиб, ҳам ўзимиз белгилаган олдинги иккни минг торт юз сўмларни тикладик, ҳам йигитларимга ҳар бир кило ўнгланимайдиган олиб қўйиб бердим, улар гўштларни мухоналарга босиб қўшиши. Эртаси куни — шанба-якшана канча гўшт бўлса кетади. Шундай кўпроқ тўшит келиб, ҳам ўзимиз белгилаган олдинги иккни минг торт юз сўмларни тикладик, ҳам йигитларимга ҳар бир кило ўнгланимайдиган олиб қўйиб бердим, улар гўштларни мухоналарга босиб қўшиши. Эртаси куни — шанба-якшана канча гўшт бўлса кетади. Шундай кўпроқ тўшит келиб, ҳам ўзимиз белгилаган олдинги иккни минг торт юз сўмларни тикладик, ҳам йигитларимга ҳар бир кило ўнгланимайдиган олиб қўйиб бердим, улар гўштларни мухоналарга босиб қўшиши. Эртаси куни — шанба-якшана канча гўшт бўлса кетади. Шундай кўпроқ тўшит келиб, ҳам ўзимиз белгилаган олдинги иккни минг торт юз сўмларни тикладик, ҳам йигитларимга ҳар бир кило ўнгланимайдиган олиб қўйиб бердим, улар гўштларни мухоналарга босиб қўшиши. Эртаси куни — шанба-якшана канча гўшт бўлса кетади. Шундай кўпроқ тўшит келиб, ҳам ўзимиз белгилаган олдинги иккни минг торт юз сўмларни тикладик, ҳам йигитларимга ҳар бир кило ўнгланимайдиган олиб қўйиб бердим, улар гўштларни мухоналарга босиб қўшиши. Эртаси куни — шанба-якшана канча гўшт бўлса кетади. Шундай кўпроқ тўшит келиб, ҳам ўзимиз белгилаган олдинги иккни минг торт юз сўмларни тикладик, ҳам йигитларимга ҳар бир кило ўнгланимайдиган олиб қўйиб бердим, улар гўштларни мухоналарга босиб қўшиши. Эртаси куни — шанба-якшана канча гўшт бўлса кетади. Шундай кўпроқ тўшит келиб, ҳам ўзимиз белгилаган олдинги иккни минг торт юз сўмларни тикладик, ҳам йигитларимга ҳар бир кило ўнгланимайдиган олиб қўйиб бердим, улар гўштларни мухоналарга босиб қўшиши. Эртаси куни — шанба-якшана канча гўшт бўлса кетади. Шундай кўпроқ тўшит келиб, ҳам ўзимиз белгилаган олдинги иккни минг торт юз сўмларни тикладик, ҳам йигитларимга ҳар бир кило ўнгланимайдиган олиб қўйиб бердим, улар гўштларни мухоналарга босиб қўшиши. Эртаси куни — шанба-якшана канча гўшт бўлса кетади. Шундай кўпроқ тўшит келиб, ҳам ўзимиз белгилаган олдинги иккни минг торт юз сўмларни тикладик, ҳам йигитларимга ҳар бир кило ўнгланимайдиган олиб қўйиб бердим, улар гўштларни мухоналарга босиб қўшиши. Эртаси куни — шанба-якшана канча гўшт бўлса кетади. Шундай кўпроқ тўшит келиб, ҳам ўзимиз белгилаган олдинги иккни минг торт юз сўмларни тикладик, ҳам йигитларимга ҳар бир кило ўнгланимайдиган олиб қўйиб бердим, улар гўштларни мухоналарга босиб қўшиши. Эртаси куни — шанба-якшана канча гўшт бўлса кетади. Шундай кўпроқ тўшит келиб, ҳам ўзимиз белгилаган олдин